

SZEMLE

DELI GERGELY

egyetemi docens

Széchenyi István Egyetem

(Győr)

Megfontolások a trust egyházi eredetéhez, avagy: gondolatok Sándor István új monográfiájáról

A monográfia maga

Sándor István hiánypótló monográfiája¹ mellett nem mehet el szó nélkül az, aki csak kissé is érdeklődik a magyar jog általános fejlődési tendenciái iránt, és nem ragad le az egyes konkrét jogintézmények mindennapos, operatív használatánál. Hiszen *úttörő jelentőségű újításra* került sor azzal, hogy a hatályos Ptk.-ban – a trust *common law*ban kidolgozott szabályai alapján – szabályozásra került a bizalmi vagyonkezelés eddig ismeretlen intézménye.² Az alapvetően a 19. századi pandektisztikán kifejeződött civiljogi kultúránkban ezen intézmény olyan léket üthet, amely a joggyakorlat egyes szegmentumainak, első sorban a nagyobb vagyontömegek, cégvagyonok kezelésére vonatkozó szokások, illetve az ezekkel kapcsolatos cégutódlási, adóoptimalizálási technikák nagymértékű átalakulását eredményezheti. A tudományos kutatásoknak pedig a jogintézmény merev civiljogi kategóriák segítségével nehezen értelmezhető karaktere adhat újszerű impulzusokat.

Aki egy ilyen horderejű külföldi jogintézmény feldolgozására vállalkozik, alapvetően kétféleképpen kezdhet munkába. Vagy roppant

erőfeszítéssel igyekszik megtalálni az adott jogintézmény esszenciáját, hasonlóképp ahhoz, ahogy az óriási tömegű salakból kinyerik az uránt, és aztán összegző megállapításait egy karcsúbb kötetben teszi közzé, vagy egyfajta szellemi baedekert hoz létre, amelyben szinte kézenfogva vezet végig olvasóját az idegen intézmény nevezetességeinek rengetegében. Sándor István az utóbbi metódust választotta. Monografikus jelleggel, de természetszerűleg nem kimerítőleg, a *trust* panorámaképet tárja a magyar olvasó elé. Műve alapvetően deskriptív jellegű, az angol jogi terminusokat szabatosan, a hazai szaknyelv alapján is jól érthető módon használva mutatja be a számkra oly idegen és mégis vonzó jogi jelenség világát. Óriási munkát végzett el, nemcsak a *trust* jogi gondolkodásmódunktól merészen eltérő természete, a feldolgozott szakirodalom és jogeset mennyisége miatt, hanem legfőképp azért, mert három olyan területre is bemerészkedett, amelyek az idegen jogokkal foglalkozó kutató számára hagyományosan a legnagyobb kihívásokat rejtegetik. Az első ilyen veszélyes zóna az idegen jog vagy általában a jog történeti megközelítése, a másik a *trust* átvételének a problematikája, azaz a *legal transplant* kérdésköre, végül a harmadik a jogegységesítési törekvések bemutatása. Olyan területek ezek, ahol az állandó kollíziók következtében folyamatos a forrongás: *a régi ütközik az újjal, az idegen az őshonossal, a sokféle az egységessel*. A szerző komoly szakmai felkészültséggel igazít el bennünket ezeken a nehéz terepeken is. A magyar jogrendszer nóvumának szá-

mító bizalmi vagyonkezelés intézményét pedig úgy teszi szellemi építményének zárókövévé könyve végén, hogy e szerkezeti felépítésből kényszerítőleg adódik a felismerés, hogy az intézmény magyar jogba történő átültetése elkerülhetetlen, a globalizáció nagy erejű áramának megfelelő és szükséges lépés volt.

A szerző és a kötet felépítésének ismertetésére nem kívánok további szót vesztegetni, hiszen azt példaértékű módon megtette már korábban Téglási András a könyvről írt recenziójában.³ Inkább egy kisebb gyakorlati jelentőségű, de érdekes részletkérdéssel foglalkoznék Sándor István könyve kapcsán, a *trust* intézmények egyházi eredetével.

A uses eredetéről

A *Statute of Uses* 1535-ben történt elfogadását megelőzően a *trust* intézményének megfelelő funkciót az ún. *uses* töltötte be. Épp ezért a *trust* kialakulásának megértéséhez elkerülhetetlen a *uses* eredetének feltérképezése. Nem véletlen, hogy a legnagyobb angol jogászok közül többen – mint például Maitland, Blackstone, Holmes vagy Ames – sem tudták megkerülni ennek a nehezen elhanyagolható fontosságú kérdésnek a megválaszolását. Sándor István maga is a *use* ismertetésével kezdi kutatásainak érdemi részét.⁴

A *use* eredetére vonatkozóan három fő, különféle „*rasszokra*” (német, angol, római) alapított teóriát különíthetünk el, illetve az ezekből eredő különféle szinkretista elképzeléseket. Az első, Oliver

1 Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2014. 489.

2 Ptk. 6:310. §

3 Téglási András: Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogelméleti Szemle 2 (2014), 297–298.

4 Ld. különösen Sándor: i. m. 53.

Wendell Holmes nevével fémjelzett iskola német eredetűnek tartja az intézményt, megjelenése a 19. század végére tehető. Holmes teóriáját⁵ alapvetően a nagy germanista, Georg Beseler háromkötetes, 1835 és 1840 között megjelenő művében, a *Die Lehre von den Erbverträgen*ben részletesen ismertetett *salman* inspirálta. A korai angol jogban szereplő, ún. *feoffee to uses* Holmes véleménye szerint egy az egyben megfeleltethető a *salman*-nak. Mindkettő olyan személy volt, akinek a részére egy ingatlan átadásra került, hogy azt az átadó rendelkezéseinek megfelelően adja tovább, többnyire annak halálát követően.⁷ Az intézmény a feltételezések szerint a 11. században, a normann hódítások révén jutott el az angolszász területekre.

Ames álláspontja⁸ ezzel szemben azok vélekedését reprezentálja, akik a *use*-t *ex asse* angol intézménynek tekintik. Véleménye szerint a *use* az angol kancellár ténykedésének köszönhető, aki először érvényesítette a *cestui que use*, azaz a kedvezményezett jogait. Az első ilyen értelmű dekrétumról 1446-ból van tudomásunk. Ames szerint e procedurális védelem jelentette az *equity*-földtulajdon megjelenését. Holmes nézetét akkép inkorporálta saját elméletébe, hogy a *salman*ra vonatkozó teóriát elfogadta azzal, hogy az pusztán a bizalmi jellegű aktusokra korlátozódott, azonban a *feoffe* kötelezettségének valódi jogi kötelezettséggé való transzformálását eredeti angol vívmánynak tartotta.

A harmadik nagy elmélet római jogi gyökerekre vezeti vissza a *use*

intézményét. Ennek fő szószólójává Blackstone-t kiáltották ki, de a római eredetet Spence és Gilbert is vallotta. E nézet egészen Holmes és Maitland koráig uralkodónak számított. A Blackstone-t interpretálók szerint a kiemelkedő angol jogtörténész a római *fideicommissum* intézményére vezette volna vissza a *use* intézményét, kronológiai szempontból pedig a 14. század utolsó negyedére. Vélekedésük szerint a római *fideicommissum*-ot kontinentális egyháziak implementálták volna az angol jogrendszerbe, hogy az egyház ingatlan-szerzését megnehezítő egyes királyi tilalmak hatását mérsékeljék.

A szinkretista elméletek közül Maitland álláspontja érdemes említésre, aki szerint római és germán hatások egyaránt szerepet játszottak a *use* kialakulásában. Nézete szerint a kilencedik századtól kezdődően⁹ található meg az angol jogban a frank és longobárd jogforrásokból ismert, „*ad opus*” használat az ingatlanokhoz. Ez a kedvezményezett javára tulajdonszerű használatot eredményezett a földtulajdonon, amelyet azonban a pozitív jog nem ismert el. Később, a 13. század első felében a szigetországban megjelenő ferences szerzetesek használták fel céljaik érdekében az ingatlan „*ad opus*” használatát, azért, hogy ezzel szegénységi fogadalmukat megkerülhessék, és az ingatlan formális tulajdonlása nélkül élvezhessék annak hasznait.¹⁰ Ennek megfelelően az „*ad opus*” használat nem annyira a *fideicommissum*hoz, mind inkább a szintén római *usus*-hoz állt közelebb.

Az egyház szerepe a use kialakulásában

Mint láttuk mindhárom, egymástól igencsak eltérő elméletben közös, hogy a *use* kialakulásában az egyházi tényezőknek központi helyet biztosítanak. Ezt a tényt a nemzetközi szakirodalomban elsőként Brendan F. Brown hangsúlyozta fontosságának megfelelően, a jezsuita kötődésű Notre Dame University jogi szakfolyóiratában megjelent tanulmányában.¹¹

Meglátásom szerint az egyháziak szerepe a *use* kialakulásában központi jelentőségű, de korántsem annyira patetikus, mint ahogy azt Brown képzelte, aki a *use* intézményében a szent tamási skolasztikus filozófia természetjogi hajtását vélte megpillantani.¹² Sokkal helytállóbbnak tartom Verbit vélekedését, aki a *trust* eredetét – egyebek mellett – a feudális terhek kijátszására irányuló kísérletekben találta meg. Érvéleése szerint a feudális tulajdoni rendszer Angliába történő bevezetése számos olyan, elsősorban adó- illetve illetékfizetéssel járó terhet generált, amelyet ki lehetett játszani a földre vonatkozó jogi (*legal*) és kedvezményezetti (*beneficiary*) tulajdon megkülönböztetésével.¹³

Hogy pontosan miben állt az egyháziak szerepe? A következőkben ennek részleges megválaszolására vállalkozom egy jellemző epizód bemutatásával.

A szakirodalmat példaértékű kritikái attitűddel kezelő Sándor István Bacon és Blackstone vonatkozó soraiából¹⁴ azt olvasta ki, hogy e szerzők a *use*-t a római jogi *fide-*

5 *Oliver Wendell Holmes*: Early English Equity, in: Collected Legal Papers, New York: Peter Smith 1952, 2. Az esszé először 1885-ben került publikálásra.

6 *Georg Beseler*: Die Lehre von den Erbverträgen, I, Göttingen: Dietrich 1837, 277sk., 283 és 271.

7 *Holmes*: id. m. 4–5.

8 *James Barr Ames*: The Origin of Uses, in: Lectures on Legal History and Miscellaneous Legal Essays, Cambridge, Harvard: University Press 1913, 237.

9 *Frederick Pollock and Frederic William Maitland*: The History of English Law Before the Time of Edward I, Cambridge: University Press 1898, 231.

10 E teóriát nem annak megalkotója, Maitland hanem Verbit alapján ismertti *Sándor*: id. m. 54–55.

11 *Brendan F. Brown*: Ecclesiastical Origin of the Use, Notre Dame Law Review 10 (1935), 361–365.

12 *Brown*: id. m. 365.

13 *Gilbert Paul Verbit*: The Origins of the Trust, New York: Xlibris Corporation 2002, 48.

14 *Francis Bacon*: The Learned Reading on of her Majestis learned Counsell at Law, upon the Statute of Uses, London: Mathew Walbancke 1642, 15; *Blackstone*: id. m. 327.

icommissumból eredeztetik.¹⁵ Véleményem szerint az angol szerzők legfeljebb inspirációról beszélnek, és összehasonlító jogi alapon mutatnak fel egyes analógiákat az angol és a római intézmény között. Mindkét angol szerző legfőbb, a jogintézmények hasonlóságát megalapozó funkcionális érve az, hogy a római *fideicommissum* – a *use*-hoz hasonlóan – lehetővé tette, hogy a hagyatékot megkapó személy a vagyont egy másik személynek juttassa.

Bacon szerint a Iustinianus institúciójának második könyvében található *fidei Commissio* (sic!) emlékeztet a civiljogi megoldások közül leginkább¹⁶ a *use*-ra.¹⁷ A jogtudós itt megjegyzi, hogy alakilag (*in name*) az *usus fructus* hasonlít az angol *use*-ra, amelynek azonban véleményem szerint tartalmilag (*in matter*) semmi köze hozzá. Bacon egy nyelvi trükk segítségével találta meg az összeköttetést az angol *use* és a római *fideicommissum* között. Az utóbbi – amint azt kissé félreérthetően kifejti – arra szolgált, hogy a hagyatékból valakinek azért juttassanak, hogy az a hagyatékkal egy harmadik haszná(latá)ra(?) legyen: *That they had a form in Testaments, to give inheritance to one to the use of another*.¹⁸

A nyelvi lelemény abban áll, hogy Bacon kihasználta az angol *use* kettős értelmét. Hétköznapi értelemben a kifejezés egyszerűen használatot jelent, azonban a jogi szaknyelvben egy olyan üres tulajdoni formát, amelyben a tulajdoni részjogosítványok egy másik személyt illetnek meg. Az idézett angol mondat és az utána következő,

annak alátámasztására hivatott latin frázis („*Hereditatem Cajum rogo autem te Caie ut hereditatem restituas*”) nem egészen feleltethető meg egymásnak. Míg az angolban a hagyaték egyfajta kezeléséről van szó, a latin mondatban ezzel szemben egyértelműen a vagyoni kiadásáról (*restituas*). Azaz a funkcionális egyezés elég gyenge lábakon áll. A római hitbizomány nem egy vagyontömeg másik javára történő kezelését célozta, hanem annak mielőbbi (*cum primum possis*)¹⁹ átadását a végrendeletben megjelölt harmadik személy részére. „Ha ugyanis valaki oly személy számára óhajtott valamit juttatni, akinek örökséget vagy hagyományt hagyni nem lehetett, akkor ezt azok becsületére bízta, kik a végrendeletből kaphattak.”²⁰ Bacon a *use* ige kissé manipulatív használatával kötötte volna össze a római jogi és az angol jogintézményét.

Bacon helyesen Iustinianus kelet-római császár *Institutiones* című művének második könyvét jelölte meg olyan jogforrásként, amelyben a *fideicommissum* megtalálható.²¹ Mégis a fenti latin mondatot citálta, amely ebben a formában nem található meg a iustinianusi institúciók második könyvében! Bacon következőképp valószínűleg nem az institúciók eredeti szövegét, hanem annak egy rövidített változatát, vagy más köztes, szekundér forrást használhatott fel műve megírásakor.²² Az institúciók *fideicommissum*-ra vonatkozó részében²³ Bacon céljainak inkább megfelelt volna az alábbi kitétel: *Restituta autem hereditate is quidem*

qui restituit nihilo minus heres permanet: is vero qui recipit hereditatem aliquando heredis aliquando legatarii loco habebatur.²⁴ [Az örökség kiadása után a kiszolgáltató továbbra is örökös marad, míg az, aki kapta az örökséget, néha az örökös, néha a hagyományos helyzetébe került.]²⁵ Hiszen e mondat utal arra, hogy ugyanazon örökség vonatkozásában mindkét személyt, a kiszolgáltatót és a kedvezményezettet is megilleti az örököségi titulus, noha az első örököségi minősége teljesen üres is lehet. Hasonlóan ahhoz, ahogy az angol *use* esetében az egyazon tulajdonjog mintegy „megkettőződik” a vagyongazdálkodó (*legal owner*) és a kedvezményezett (*equitable owner*) között úgy, hogy az utóbbi a vagyoni valamennyi előnyét élvezhette anélkül, hogy az ezzel járó jogi kötelezettségek terhelték volna.²⁶

Blackstone egyértelműen Bacon nyomán halad, amikor a *use* eredetére vonatkozó saját elméletét ismerteti. Erre utal, hogy a bacon-i értékelést az *usufructus*-ra és a *fideicommissum*-ra ő is átveszi, nevezetesen, hogy a *use* illetve a *trust* inkább az utóbbira és nem az előbbire hasonlít. Véleményem szerint azonban sem Blackstone sem Bacon nem állítja, hogy az angol *use* a római *fideicommissumból* eredne! Csak annyit állapítanak meg, hogy a két jogintézmény több szempontból hasonlít egymásra. A tévedés feltehetőleg Blackstone következő szavaiból ered: „*this notion was transplanted into England from the civil law*”.²⁷ Itt azonban Blackstone nem a római *fideicommissum*-ra mint intézményre utal, hanem

15 Sándor: i. m. 79.

16 Sándor István a vonatkozó részt kissé félreérthetően a „teljesen hasonlít” szavakkal fordítja (ld. Sándor: i. m. 79, 341. jegyzet), a mű 1642-es kiadásában azonban a „leginkább hasonlít” (*resembleth the use most*) értelmű kifejezés található. Ld.: id. m. 15.

17 Bacon: i. m. 15.

18 Bacon: i. m. 15.

19 I. 2, 23, 2.

20 I. 2, 23, 1. Ifj. Mészöly Gedeon fordítása.

21 A gaius-i institúciókat Bacon még nem ismerhette, tekintettel arra, hogy az annak szövegét tartalmazó *palimpsest* Nieburh csak 1816-ban fedezte fel egy veronai könyvtárban.

22 Az általa idézett latin szöveg pedig a I. 2, 23 egy szakaszának rövidített és átírt verzója lehetett.

23 I. 2, 23.

24 I. 2, 23, 3.

25 Ifj. Mészöly Gedeon fordítása.

26 William Searle Holdsworth: A History of English Law, IV, London: Methuan & Co. 1956, 417.

27 William Blackstone: Commentaries on the Laws of England, II, Oxford: Clarendon 1768, 328.

pusztán arra a megoldásra (*notion*), hogy az ingatlan jogszerű tulajdonosa (az ún. *terre-tenant*) és az annak hasznait élvező személy (*cestuy que use*) különbözhetnek egymástól. Valamint, hogy e két különböző „jogosultság” – egyrészt a „*jus legitimum*” (*legal right*) másrészt a „*jus fiduciarium*” (*right in trust*) – érvényesítésére eltérő módokon volt lehetőség. Az első jogosultság érvényesíthető volt a rendes bíróságok előtt, a második azonban a kötelezett lelkiismeretére (*remedy in conscience*) volt bízva. Itt érdemes megemlíteni, hogy a *use* szoros (negatív) kapcsolatban fejlődött az angol jog másik, igen karakterisztikus intézményével, a *consideration* tanával. Amíg *common law* bíróságok a vagyontárgyak átruházásakor a megfelelő *consideration* meglétét vizsgálták, a kancellária a felek tudati viszonyulását (*notice*) is. Így a rendes királyi bíróságok előtt még a föld rosszhiszemű megszerzőjét is előnyben részesítették a *use* kedvezményezettjével szemben, ha az ingatlan *good consideration* alapján szerezte meg.²⁸ A régi jog e merevségét (*radix amaritudinis*) a *consideration* tana nem volt képes enyhíteni, csupán az, hogy a *Chancery* messzebb „látott” a *common law*-nál, és figyelembe vette az érintettek lelkiismeretét is.

A Blackstone által említett külföldi egyházi személyek nem a *fideicommissum* intézményét kívánták átültetni az angol jogba, hanem egy nagyon is gyakorlati és meglehetősen világias céljuk volt, az 1279-es *Statute of Mortmain* rendelkezéseit kívánták e jogi trükkel megkerülni. E törvényben I. Eduárd megtiltotta, hogy bárki bármilyen jogcímen földtulajdonát jogi személynek adja át, ún. *mortmain*-be. A *mortmain* társaságok, modern kifejezéssel élve jogi személyek

örökös és elidegeníthetetlen (innen a *mortmain* eredeti, középkori latin elnevezése, a *mortua manus*, amely elidegeníthetetlen hatalmat jelentett) ingatlantulajdonát jelölte, amely azért sértette a korona érdekeit, mert számára a földbirtokok az öröklés illetve átruházás során fizetendő illeték révén generáltak jövedelmet. Az egyház mint jogi személy soha nem szűnik meg, így a tulajdonába került földek kikerültek a király potenciális jövedelemforrásai közül. Az uralkodó ezért igyekezett az ilyen típusú tulajdon létrejöttét megakadályozni.

Az egyháznak e szabály megkerülésére olyan konstrukciót kellett találnia, amely révén a föld nem került a tulajdonába, azonban annak hasznait háborítatlanul élvezhette. Ezt szolgálta a *use* intézménye, amely nem az egyháznak, hanem egy harmadik személynek juttatta az ingatlant, azzal, hogy azt az egyház javára kezelje. Erős garanciát kellett azonban találni arra, hogy e harmadik személy valóban az egyház javára és rendelkezései szerint fogja a földet kezelni. Ezt a biztosítékot az jelentette, hogy a *use* ügyében a *Court of Chancery* járt el, amelynek élén a kancellár a 15. század végéig, Morus Tamás²⁹ koráig szinte mindig egyházi személy volt.³⁰ Ez végeredményben személyi garanciát jelentett arra nézve, hogy a királyi illetékterhek illetve az egyházi vagyongyarapodás megakadályozására megalkotott jogi konstrukció, a *use* jogilag kikényszeríthető legyen. Hogy milyen alapon vindikálta magának a kancelláriai bíróság e hatáskört a *use* ügyében?

Az egyháziak úgy érveltek, hogy a *terre-tenant*ot lelkiismerete köötötte, hogy az ingatlant az egyház érdekében birtokolja és kezelje. A hitére volt bízva, azaz szó szerint *fidei commissa* volt, hogy megfelelően

járjon el. E kitétel azért hangsúlyozták az egyháziak, mert a római *fideicommissum*mal kapcsolatos ügyekben Augustus óta külön fórum, a *praetor fideicommissarius* döntött.³¹ Ennek analógiájára vindikálták maguknak a jogot az egyháziak is, hogy a lelkiismeretre bízott *use* ügyében a „a király lelkiismeretének hordozója”, a *Court of Chancery* és ne az ilyen igények felkarolására különösebb hajlandóságot amúgy sem mutató királyi bíróságok járjanak el. A *fideicommissum* érvként történő, alaki felhasználása tulajdonképpen egy középkori *forum shopping* céljait szolgálta. A királyi tilalom kijátszására az egyháziak létrehoztak egy új jogintézményt, amely felett a római *fideicommissum* külön bírósága alapján az ellenőrzésük alatt tartott bírói fórum hatáskörét állapították meg. Nem a római hitbizomány tartalmi, dogmatikai megoldásai voltak számukra érdekesek, hanem egyrészt a jogintézmény neve, amely nagyon is illett a kancellár lelkiismeretéhez igazodó kancelláriai bírósághoz,³² másrészt az a tény, hogy már az ókorban sem a „rendes” bíróságok foglalkoztak vele, legitimizálta az egyháziak azon törekvését, hogy a *use*-t kivonják a rendes királyi bíróságok hatásköréből. Ezen illetékességi harc már II. Richárd korában megkezdődött, aki az 1393-ból származó ún. „nagy” *Statute of Praemunire*-ban rögzítette, hogy sem egyházi, sem idegen bíróság ítélete nem ronthatja le a király igazságszolgáltatói hatalmát.³³ A fentiek fényében nem meglepő, hogy a *use* kifejezés első említése az ő uralkodása idejére esik. A küzdelmet végül VIII. Henrik zárta le, aki végső ellencsapásként a *use* megítélését az 1535-ös *Statute of Uses*-ban a *common law* bíróságok hatáskörébe utalta.

28 Bacon: i. m. 13.

29 Sándor: i. m. 40: véletlen elütés következtében Thomas Moore-t olvashatunk, nem Thomas More-t.

30 Sándor: i. m. 37 és 39.

31 I. 2, 23, 1.

32 Frederick Pollock: John Selden – Richard Milward: Table Talk of John Selden, Oxford: Clarendon Press 1927, 43, idézi Sándor: i. m. 40.

33 Ehhez ld. W. T. Waugh: The Great Statute of Praemunire, The English Historical Review 37 (1922), 173sk.

Összegzés

Láthattuk, hogy egy római jogi intézmény nem csupán a szofisztikált dogmatikai megoldásai révén befolyásolhatta a későbbi jogfejlődést. Lehetséges hogy egy *jogszabályi tilalom kijátszásában* található meg az a közös pont, amely a római és a későbbi jogintézményt összeköti. A lényegi különbség köztük csak annyi, hogy az utóbbi már támaszkodhat az előbbi történelmi autori-

tására. A *use* és ezzel a *trust* a feudális terhek kijátszása érdekében született meg,³⁴ ahogy már Coke is megfogalmazta, fő mozgatórugóik néha a félelem, másszor a csalás volt.³⁵

A *trust* ezen „sötét oldalát”³⁶ nem szabad elfelejtenünk ma sem. Az eredetileg *adóelkerülésre létrejött intézményben* rejlő legnagyobb veszély napjainkban is ez. Amint Sándor István kifejti, a bizalmi vagyonkezelés szabályozásának kialakítása so-

rán a gazdasági tulajdonos személyének jogellenes titokban tartása, az adóelkerülés és a pénzmosás azok az esetek, amelyek ellen megfelelő megelőző intézkedéseket és szankciókat szükséges kidolgozni.³⁷

A fentiekhez hasonló intellektuális ingyencégekre akadhat az, aki Sándor Istvánnak a *trust* csodálatos témájával foglalkozó, remek érzékkel megírt könyvét a kezébe veszi és elmélyül benne.

³⁴ *Verbit*: id. m. 48. sk.

³⁵ Chudleigh's case vagy másképp *Dillon v. Freine* (1594), 1 Co Rep 113b at 121b. Ellentétes véleményért ld. *Bacon*: i. m. 16.